

Zsidó Ferenc

A KULCSSZÓ: IDŐ

Az erdőszentgyörgyi születésű (1945), jelenleg Gyergyószentmiklóson élő Györffi Kálmán egy ideje el van tűnve az irodalmi életből, pedig az 1970–80-as évek nagy reménysége volt, az erdélyi prózanyelv megújítójaként ünnepezték, kiemelve sajátos időkezelését és lényeglátását.

1990 után azonban jószerével nem írt; a pályatárs Gálfalvi György úgy próbálta életben tartani az olvasói érdeklődést, hogy 2001-ben összeállított egy válogatáskönyvet *Ne üldözz, Hermann!* címmel, az elhallgatást ez azonban csak részben tudta kompenzálni. Most egy újabb gesztussal bekerült a székely irodalmi értéktárba: a *Válogatott novellák* kis ízelítő az immáron lezártnak tekinthető (?) életműből¹.

Jelen válogatáskötet alapját három novelláskönyv képezi: az 1973-ban megjelent *Csendes hétköznapiok*, az 1981-es *A nagy kórház*, és az 1987-es *Mézízű napjaink*. Györffi életműve volumenében nem nagy, a felsoroltakon kívül még két kisregénye van (*Házavatás*, *Ágnes*) és egy regénye: *Visszatekintő*.

Debütkötetére KISZ-díjat kapott, és nem véletlenül, ez a könyv egészen más úton indul el, mint amit az akkori szocreál irodalmi kánon kijelölt. Van itt Marcel Proust-i szubjektív időkezelés, emlékezetirodalom, és nulla heroizmus, inkább az esendő, lelkileg sebezhető kisember perspektívája érvényesül.

A *Csendes hétköznapiok* című novellát így hatja át az emlékezés nosztalgiája: „Azóta minden elsatnyult valahogy, kicsi lett a kert, apám is, anyám is összezsugorodott, semmi sem nő már akkorára”.

Az anyaság lényegét, a gyermekekért élés misztériumát így fogalmazza meg ugyanebben: „Mint valami eleven, soha nem gyógyuló sebeket hordozta anyám a mi örömeinket és fájdalmainkat, valahogy nagyobb örömeinké váltak benne az örömeink és nagyobb bánatokká

---

1 Györffi Kálmán: *Válogatott novellák*. Csíkszereda, 2017, Hargita Kiadóhivatal. (Székely Könyvtár 60.) Válogatta és szerkesztette: Lövétei Lázár László.

a fájdalmaink, így oldódott fel teljesen és tökéletesen az élete az életünkben”.

Györffi időkezelése tehát különleges, a szubjektíven érzékelt, hol összesűrűsödő, hol foszlányokra széthulló idő jelenik meg írásaiban, kinagyított pillanatokkal: „Mari térdel a linóleumon, a lábai megvastagodnak, a bőre megszírosodik, a haja megszürkül.”

Stílusához ugyanakkor az is szervesen hozzátartozik, hogy sok elemző, összegző jellegű, szentencia-szerű kijelentést tesz, narrátorként előtérbe lépve, ezek egy része telitalálat (főként amikor metaforikus szerkezetbe ágyazza a sommát), más része viszont inkább terheli a szöveget, a túlbeszéltség érzetét keltve: „...nagy szekereket, az egész életünket magunk után húzva, így keressük a boldogságot egymásban”; „az emberek képtelenek örülni a mások örömeinek, képtelenek megérteni a mások szenvedéseit”. Jól hangzó, mély és helyénvaló kinyilatkozás, de talán jobb lenne, ha az olvasóban fogalmazódna meg a leírt helyzet az elbeszélt történet hatására.

„A főtéren egy nyolctonnás tehergépkocsi szétlapított egy kiskutyát, de az embereknek nem maradt idejük meghallgatni a vonítását”. Az impresszionistákra jellemző felfokozott érzékenység, a sietős és érzéketlen világ elutasítása érhető tetten itt: úgy általában jellemző Györffi írásaira némi rezignáció, a művészsors (és mindenféle emberi sors) ellentmondásossága.

A *Játékaim* című novellában még inkább csúcsra van járva az emlékezéstechnikán alapuló egyéni időszerkesztés. Az apa kézbe kapja gyermekkori játékosdobozát, s ezzel elébe tolul egész gyermekora, minden lappangó emlék, élmény, benyomás. És sorjáznak a hívószavak és az újabb és újabb emlékek, maga a narráció azonban nem válik kuszává és öncélúvá (a szerző egészségesen megtartja a kispikái mű zárt kereteit).

A kötet legjobb elbeszélése az *Integetsz majd a túlsó partról*. Erős felütéssel indul: „A vékonycsontú, kíváncsi szemű fiú emlékezett rá. Kicsit megrettenve, kicsit idegenkedve, kicsit undorodva, de emlékezett.” Az idősíkok itt is keverednek, jelen és múlt egymásba csúszik. Megdöbbentő történet ez a fogyatékkal született, beszédhibás, ezért

kiközösített nagyfiúról, Attiláról: „Fotyillának hangzott ez mindenképpen a másik szájából, hiába igyekezett lassan, tagoltan kiejteni a nevét.”

Az énelbeszélő kisfiú kezdetben szintúgy idegenkedik Fotyillától, mint az összes többi iskolás (a szerző megdöbbenő erővel ábrázolja a gyermekekben megnyilatkozó, ösztönös gonoszságot), aztán mégis barátság alakul ki köztük. Talán azért, mert a kisfiú is kivert kutyának érzi magát, az ő esetében a családi légkör nem szeretetteljes: „Apám, tudod, rettenetesen elfoglalt ember. Csak éppen megnézi az ellenőrzőmet (...), utána pedig veszekednek anyával.” „Legszívesebben elszöknék otthonról.”

És tervezgetni kezdenek, naivan, gyermekien: „Ha mi ketten összefognánk”, „az óceánon túl”, de persze kétségek is vannak, és félelem. A kisfiú végül visszatáncol – ezzel csalódik önmagában és csalódást okoz a nagyfiúban is, és csak nézi árulóként, ahogy az elindul át a folyón, oda, ahol az álmait, azt az országot sejtí, ahol nem kell kövel verekednie az igazáért. A kisfiú egy szempillantás alatt meghasonlott koravénvá válik, megsejtve, hogy az az ország nem létezik.

Az *Elrohanásaim* című novella izgalmas és kényes témát boncolgat, sajnos kissé ezt is terhelik az aforizmák, például: „Úgy hordozza az ember a titkait, ahogy az idő viszi a múltat és a jövőt, mindig önmagában, szétszakíthatatlanul.” A kötet újabb üdítő írása a *Nagytakarítás*, amely továbbra is az idő és az emlékezés köré épül, de izgalmas a női énelbeszélő perspektívája, ettől különlegessé válik a narráció hangulata. A szöveg az „Én csak egy szegény asszony vagyok” kijelentés ritmikus ismétlésére épül, a főszereplő saját életében kutakodva próbál nagytakarítást végezni, az emlékeit elrendezni és megérteni, értelmezni. Ismét az idő tanúiként jelennek meg a tárgyak, melyeket az énelbeszélő azért gyűjt maga köré, „mintha így, ezekkel a többnyire haszontalan tárgyakkal akartam volna megőrizni a boldogságomat, vagyis a fiatalságomat”. Reménytelen kísérlet, bele kell törődni a feledésbe, a kérlelhetetlen idő múlásába: „csupa elfelejtett arc, csupa elfelejtett érzések, csupa elfelejtett álmok”. A hangulat balladás, kihagyásos, elhallgatásos, az érzelmi feszültség vibrál. Ahogy az énelbeszélő végez a lakás kitakarításával, úgy számol le életével is:

„ahogy a piszkos lé lebugyborékol a lefolyóban, ha ezt összehasonlítom az életemmel...”

A *Mézízű napjaink* már az érett szerzőt mutatja, e novella kimondottan modernnek hathatott a maga idején, mivel a kommunista cenzúrárt és a megrendelt párt-művészetet is jól (és körmönfontan!) megfricskázta, egyértelműen nagy ovációval fogadhatták – és az idő nem fordult ki alóla, üde és lendületes történet ez a fiatalságról, a lángoló szerelemről, illetve ezzel párhuzamosan egy kiürült, megfakult kapcsolatról. „Rosszkedvűen nézett a férfi a felesége után, szinte kínlódba próbálta magában felidézni azokat az időket, amikor még kedvesnek, szépnek látta, történetkékre és jelenetekre próbált visszaemlékezni, olyanokra, amelyek velük estek meg, de ezeket a dolgokat ugyancsak elfedte már a feledés.” Az írás sommája az a nosztalgikus-keserű megállapítás, hogy a szerelmi boldogság a fiatalok kiváltsága, az ifjúság elmúlásával kötelezően érkezik az elfásulás, az érzelmi üresség: „olyan szavakat mondtak egymásnak, amelyekre mi, felnőttek már nem is emlékszünk, amelyekre csak legyinteni szoktunk: csacsiság!, gyerekség!”

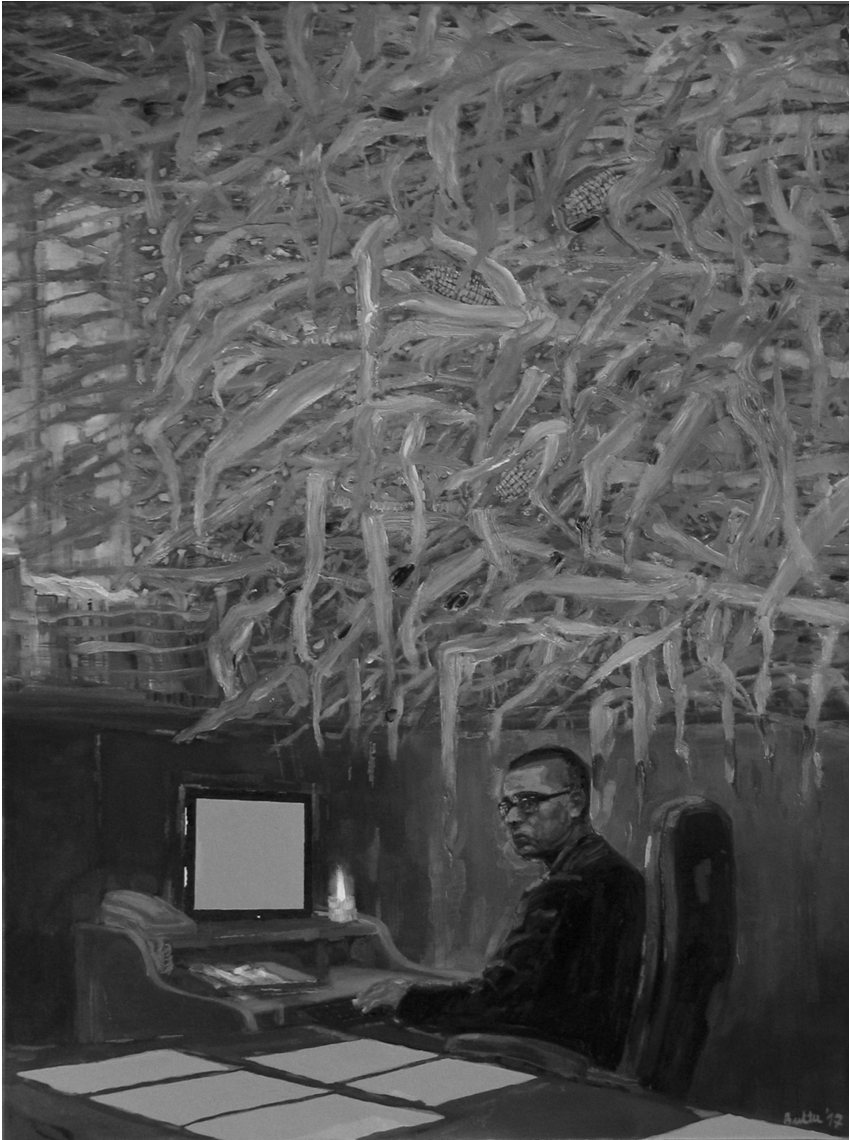
A kötet legmélyebb, legmegdöbbentőbb és legterjedelmesebb írása: *Az otromba férfiak magányossága*. Igazából nem novella, inkább elbeszélés, de a témában egyértelműen benne van egy regény ígérete is. A témamegjelölő cím nagyon pontosan jelzi, miről-kiről lesz szó: a (lelki vagy testi) otrombaságuk miatt párjuk által ejtett, megcsalt, kisémmizett férfiakról. A történet középpontjában egy egyedi eset főbb mozzanatai sorjáznak, de az általánosítás igényével, épp ezért a narráció többes szám első személyű, mi-beszéd: „mi otromba és magányos férfiak...” E „vén, magányos szivarok” társaságát úgy ábrázolja, hogy olykor összeülnek egy kerthelyiségben egy sör mellett, és csak mondják a magukét, kibeszélik sérelmeiket: „az nem azért van, mert engem érdekel, amit te mondasz, vagy minket érdekel, amit ő mond, mit is mondhatna, minket az már egyáltalán nem érdekel, csak éppen hagyjuk, hogy beszéljen, ha jólesik neki.” Mert: „nekünk, magányos férfiakkal már nincsenek gondolataink, nekünk már csak rögeszméink vannak”. Például, hogy nem ők rontották el, ők csak áldozatok. Mert a dolgok általában maguktól romlanak el. Egy félresikerült házasság emlékképei jelennek meg, a házasság maga a tél, van, aki eleve

sikertelenségre van predesztinálva, van, akinek a csókos ütközetek helyett jobb a szelid magány. Az elbeszélést ezen a ponton egyre inkább eluralja a líraiság, például a madár-metafora kifejtése révén (a szerelem madarai elrepülnek, helyettük csak csókák maradnak). Aztán ismét a naturalista leírások mélységei következnek: „hogyan lehet foghíjas, nikotintól bűdös szájjal kiejteni ezt: szerelem”. Az egyes szám első személyű elbeszélő még most, az emlékezés perspektívájából sem érti, hogy történhetett, hogy „minden érthető és magyarázható ok nélkül idegenné váltam”, hogy az egymásra hangoltságot miért váltotta fel az elutasítás, az undor. Némi önsajnálattal állapítja meg, hogy nincsenek kegyetlenebbek, mint azok a nők, akik úgy érzik, találtak valakit, aki hozzájuk illő, férjük pedig már csak teher, s ezért hozzávágják, hogy: „a két gyerek még nem ok arra, hogy mindörökké tönkretegyem magam...”

A záró rész a teljes reménytelenség, rezignáció állapotát rögzíti: „milyen nagyszerű dolog ülni egy kihalt tömbházlakásban, és várni a semmit” (...) „egyedül, akár a sarki fény”.

Érdekes lehetne utánaolvasni – bár a művek és a műélvezet szempontjából nincs jelentősége –, hogy mennyi a saját élmény, az életrajzra utaló elemekben a novellákban. Mert mintha saját magáról (is) írta Györffi, annyira mély, annyira empátikus. És mintha Lövetei László szerkesztői koncepciója is erre játszana rá, ilyen értelemben teljes képet nyújtva.

A kötet egyébként csupán százötven oldal: talán lehetett volna gazdagabb is a válogatás, mert úgy érezzük, kevés ez a jóból, szívesen olvasnánk még; ugyanakkor van egy kis billegés is, kellene még egy-két telitalálat a teljesen pozitív összképhez. Így marad a régi Györffi-kötetek könyvtárban/antikváriumban való felkutatása, és a (talán) megválaszolhatatlan kérdés: miért nem ír többé, akinek ilyen jól megy/ment?!

Falusi jegyző lefoglalt kukoricával